ESTERHÁZY PÉTER:

Egy kékharisnya följegyzéseiből

A komód

Olvasom, hogy baj van az irodalommal, hogy ez egy szellemi sivatag, melyben csupán a posztmodern stílusdiktatúra (Szerdahelyi István szép szava) csenevész bogáncsa virágol, sőt ez már terror, nem is diktatúra, és ugyan ezt nevezzük egyszerűen ökörségnek, de hát amúgy nyilván van az irodalommal baj, mindennel az van, baj, miért pont ezzel ne lenne, az irodalommal, az, baj, mindazonáltal én kékharisnyásan arról az élményemről számolnék be, így, a könyvhét után, hogy ha bajos is ez az irodalom, mennyire, mennyire gazdag.

Mintegy zárójelben említem, hogy ez a gazdagság mily egyszerűen látszik külföldön; nemrégiben például Hamburgban tartottak magyar kulturtágékat, és ez a gazdagság tükröződött ott a hansastadti arcokon, egyszer Darvasit láthatták élvezkedve, aztán Kukorellyt, s alighogy eligazodtak volna, már Krasznahorkai telepedett rájuk súlyosan, a német szereti a súlyt, és máris Konrádot hallhatták, egyszerűen, érthetően, intelligensen, de és Márton Lacit, bonyolultan, barokkban, majd Mészöly Miklóst, úgy, ahogy van, hogy aztán Balla Zsófi verseknek tapsoljanak. Milyen sokféle ember, mondták, s mind valóságos, komoly író. Ott akkor nem volt az az érzésem, hogy Budapest provinciális volna Hamburghoz képest.

Van nálunk otthon egy komód, melyre az újonnan vett könyvek kerülnek, hogy szem előtt legyenek, ilyentájt, júniusban nagy rejtélyes halom, bérc és vadregény. Türelmetlenül lapozgatok bennük, itt öt oldal, ott félóra; *Kaszás Máté* új novelláskötetét alig tudom letenni, egy nehéz férfit látni az írások mögött, meg egy elveszett világot, olyan mészölyöset, csak későbbit; *Nemes Nagy Ágnes*- és *Lengyel Balázs*-elemzésekbe kukkantok bele, jó kis irodalom ez, *Baka* verseibe, nagy is, aztán az új *Kovács András Ferenc*be, áldja meg őtet atyja, Weöres Sándor; esszék, a *Nádas*éi, az ismertek és az ismeretlenek (vajon mikor veszik komolyan az utolsó tíz év Nádas-esszéinek *kérdéseit?*), a *Visky András*éi — olyanok, mint a kötet címe: Reggeli csendesség, aztán a *Balassá*é, sokról és sokféleképpen, egy munkás embert mutat a könyv, tanárt és olvasót, majdnem, talán; aztán egy új kollegina, *Horányi Katalin*, még nem látom, milyen, de aki onnét beszél, ahonnét eddig csak hallgatás jött, talán a szétcincált magyar-közép hangja, ha szerencsénk van; az új Wittgenstein, ez is magyar könyv, *Kertész Imre* kongeniális fordításában (ismét egy munkás ember — pedig olykor azt is olvasom, hogy a magyar írók csak fenekednek egymásra, ahelyett, hogy dolgoznának; úgy látszik, van, aki fenekedik, s van, aki dolgoz), és ehhez mindjárt a tudós *Neumer Katalin* wittizése, *Tar* novellák a jó Magvető gondozásában, és az utolsó idők egyik legszebb teljesítménye, az új *Kleist*.

Ilyenkor látszik, hogy a kiadó nemcsak kézirat lerakodóhely, hanem maga is szellemi erő, erőtér. A Jelenkor elhatározta, hogy újra fordíttatja a Kleist összest. Csordás Gábor, a kiadó vezetője, ehhez összeszervezte a fahmannokat, Kleist-őrülteket, Földényi F. Lászlót, aki gondozott, jegyzetelt, és „fölügyelte" a (szintén) fáradhatatlan Márton Lászlót és Forgách Andrást; szakszerű, pontos, teljes — lesz, ha lesz Jelenkor Kiadó.

És ilyenkor mérhető föl a pusztítás jellege, amely pusztítás az új gazdasági intézkedések pontatlanságaiból származik, abból, hogy *félve* és *elkapkodva* hozták meg őket. Ez nem egyszerűsíthető le úgy, hogy az intézkedések szükségszerűek (vélhetően azok), s majd finomítva lesznek menet közben, utólag. Mert ha (például) a Jelenkor összeroppan, azon már nincs mit finomítani. Annak akkor vége. Nincs. Ha egy fát kivágunk satöbbi.

Kétségtelenül van valami aránytalanság ebben az értelmiségi kórusban, melynek hangja Herdertől a tébéig ível, és állandóan a megsemmisülés határán látja az országot, a kultúrát. Nem olyan könnyű elpusztulni. Az ország az hosszútávú vállalkozás. (A pusztulás is.) De hamisan egyszerűsít az, aki ebben a kórusban csak önzést lát. Többről szól ez. Mert a *bokrosiáda* rossza főként nem a személyes honorárium-ügyletben van, hanem amit ez megjelenít és generál, az értelmiség-ellenességben, és szahar egy ilyen szellemiségű országban élni, és tessék elhinni, nemcsak az értelmiségnek az, ez a rossz, valamint az a strukturális romlás, amely visszafordíthatatlan és senkinek sem hasznos folyamatokat indít meg.

Ez a kormány se akar szót érteni senkivel, vagy akar, de nem tud, mert már annak is örül, ha saját magával egyezségre jut. És most még az a halványan kurucos lehetőség sem adatik meg, hogy legalább az ellenzéknek örüljön az ember. Predemokratikus finomságú működés, posztdemokratikus bizalom.

Ma magunkat nem szidjuk, nézegetjük a komódot, akár egy jóllakott napközis. És akkor még nem beszéltem a gyönyörű új *Mészöly Miklós* regényről...

A líra ünnepe Lodiban

Az „Ada Negri nyomában" című nemzetközi olasz költői verseny első díját a zsűri a Cambridge-ben élő Gömöri Györgynek ítélte, magyarul írott és Alberto Menenti által olaszra fordított verséért. A kétmillió lírás díjat május 27-én adták át az olaszországi Lodiban.

Úgy kezdődik az egész, mint a mesében: Roberto, olasz költő, régi jó ismerősöm telefonál. „Gratulálok, megnyerted az Ada Negri emlékverseny első díját". Május huszonhetedikén adják át, Lodiban; közöljem a rendezőkkel, hogy mikor érkezem, várni fognak a milánói repülőtéren. (Tudtam, persze, hogy tudtam erről a költői versenyről. Megírták a balatonfürediek, hogy ugyanazt a versemet, amit 1993 őszén már Salvatore Quasimodo-díjjal jutalmaztak, beküldik más olaszra fordított magyar versek társaságában erre a most először nemzetközivé szélesített olasz költői vetélkedésre. Mivel azt is tudtam, hogy Alberto Menenti fordítása igen jól sikerült, homályosan reméltem, hogy talán valamilyen díjat még nyerek is vele. Node a kétmillió lírás fődíjat? Ami még most, a pénznem-líra látványos hanyatlása után is elég szép summa, s amit egy olaszra fordított elég rövid magyar versért adnak, függetlenül attól, hogy szerzője Angliában él? Tele a világ meglepetésekkel, s bár többségük rossz, van köztük néha jó is.)

Lodi patinás olasz kisváros, 42 ezer lakossal, Milánótól déli irányban, autóval húsz-huszonöt perc. Amikor levisznek, nem sokat láthatok még belőle — patakokban ömlik az eső, teljes ítéletidő, még örülök, hogy szárazon érek a szállodába. Másnap viszont egy kedves idősebb úr, nyugdíjas tisztviselő, a költői versenyt rendező társaság elnökének a férje módszeresen megmutogatja Lodi nevezetességeit. A város Barbarossa Frigyes alapította (szobra a főtér sarkában). Katedrálisát a XII. században kezdték építeni, belülről többször átalakították, a XVIII. század végén a kor ízlésének megfelelően eléggé előnytelenül, de aztán pár éve lemosták a későbarokk-rokokó mázolmányokat a falakról, és most nagyszerű román oszlopok uralják a belső teret, meg itt-ott előbukkannak középkori festmények is. Engem ez a katedrális Canterbury székesegyházára emlékeztet leginkább — ugyanaz kisebb kiadásban. Lodi püspökség lévén vagy egy arányos palotája, amit Veneroni épített. Aztán itt van a híres híd is, amelynél Napóleon 1796-ban megverte az osztrákokat. Meg Mozart itt szállt meg egyszer Milánóból délre utaztában, vagy fordítva: gyorsan komponált egy darabot, amit Lodiról nevezett el. Van egy szép kis múzeuma jelentős kép- és porcelángyűjteménnyel (híres a helyi fajánsz, amit később megcsodálunk a „Vecchia Lodi" című égetőműhelyben is). No és végül, de nem utolsósorban, itt született Ada Negri. Akinek a nevét már korábban is ismertem, hiszen a század elején eléggé népszerű volt nagy szociális érzékenységről tanúskodó verseivel, amelyek néhol kissé szentimentálisak is voltak, de ugyanakkor új színeket hoztak az olasz költészetbe. (Átmenet Kaffka Margit és Várnai Zseni közt; Szerb Antal is szentelt neki egy bekezdést világirodalom-történetében). A költői verseny díjkiosztására rendezett ünnepség csak egy része annak a rendezvénysorozatnak, amellyel Lodi költészetpártoló társasága, a „La Poesia, la Vita" a költőnő halálának ötvenedik évfordulójára emlékezik.

Kezdődik egy Negri-emlékkiállítással a helyi múzeumban. Ezt Gianguido Scalfi nyitja meg, Ada Negri unokája, de beszél előtte a helyi polgármester is (mint hallom, a Lombard Liga tagja). Elég sokan vannak, befutnak Szabó Gyuriék — az olasz irodalom kiváló hazai ismerője és fordítója, ő volt az egyetlen nem-itáliai zsűritag —, de megjött Franco Cajani is, aki maga is költő és több országban tevékenykedő mecénása az élő irodalomnak (a Quasimodo-nagydíjra is ő adta a pénzt a fürdieknek). Cajani szerencsére beszél angolul, de egyébként arra kényszerülök, hogy más nyelveimet is használjam, mert Scalfi felesége csak németül ért, Scalfi meg mások pedig inkább franciául; de három nyelvvel aztán valahogy elboldogulunk. Az én olaszom főként gasztronómiai célokra alkalmas, más szóval ugyan nem fogyasztható, de vendéglőben jól szoktam vele rendelni; most megírtam előre egy kis szöveget, lefordítottam olaszra, és később (remélem nem túl rossz hangsúllyal) el is mondtam a díjkiosztáson, mert ha már olasz a díj, ezen a nyelven se valljunk szégyent. Itt aztán felemlegettem Kossuthot, meg Mazzinit, a magyar garibaldistákat, még Babitsot is a Dante-fordítással. Meg hát beszéltem pár szót Ada Negriről is, mert Babits ugyan valószínűleg jobb költő volt, de hát a *poetessa* nélkül meg nem lenne alkalom a díjra.

Maga az ünnepélyes díjkiosztás a Via Cavouron történik, a helyi színházban. A nézőtér zsúfolt, sok a fiatal, persze ezernél több verset küldtek be, sokan kapnak kisebb díjakat, vagy könyvjutalmat. Itt újabb meglepetés ér, mert a zsűri kiadott szövegéből kiderül, hogy a második díjat is egy szülőhazánkból elszármazott költő kapta — Tomaso Kemeny, vagyis Kemény Tamás. Még gyerekfejjel került Milánóba, de szépen beszél magyarul, és mint később kitűnik, a kortárs magyar irodalmat is kitűnően ismeri. Ez még csak hagyján, de mi a foglalkozása? A páviai egyetemen tanít angol irodalmat. Mondom neki, hogy ezek után világos, hogy az Ada Negri emlékverseny zsűrijében egy angol-magyar-olasz maffia működik. Vagy ha eddig nem is működött volna, akkor most gyorsan szervezzük meg Milánó-Cambridge-Budapest hálózattal. Cosa nostra lirica?

A zsűri elnöke, Mario Luzi már túl jár a nyolcvanon, s többen mondják, hogy ő az egyik legnevesebb élő olasz költő. Később, vacsoránál beszélgetünk is kicsit, elmondja, hogy a hatvanas években járt Budapesten, találkozott Illyéssel, Nemes Nagy Ágnessel. Alapvetően francia orientációjú, de azért úgy veszem észre, rokonszenvezik a magyarokkal. — Luzi elég hosszan méltatja Ada Negrit (talán személyesen ismerte?), de amit mond, az a közlendőhöz képest viszonylag rövid. Az olaszok imádnak szónokolni, a műsorvezető például hosszan és feleslegesen beszél, s mivel az ünnepségnek van zenei és színpadi része is, a program elhúzódik. Később az első helyezettek fölolvashatják verseiket — az enyémet olaszul egy ifjú színésznő szavalja el, de utána még én is elmondom magyarul. Hogy hallják az eredeti vers zenéjét. Mert itt és most én nem mint angliai egyetemi tanár, hanem elsősorban mint magyar költő vagyok jelen. Aki ebben az „Őszi magánbeszéd" című versben éppen azt mondta el, jóllehet élete nagyobbik részét más égtájak alatt élte le, hű maradt a gyökereihez, s ha termésének van íze és zamata, az a magyar nyelvet, a hazai almafát dícséri. Olasz költői verseny ürügyén a magyar líra ünnepét ültük meg Lodiban.

Gömöri György

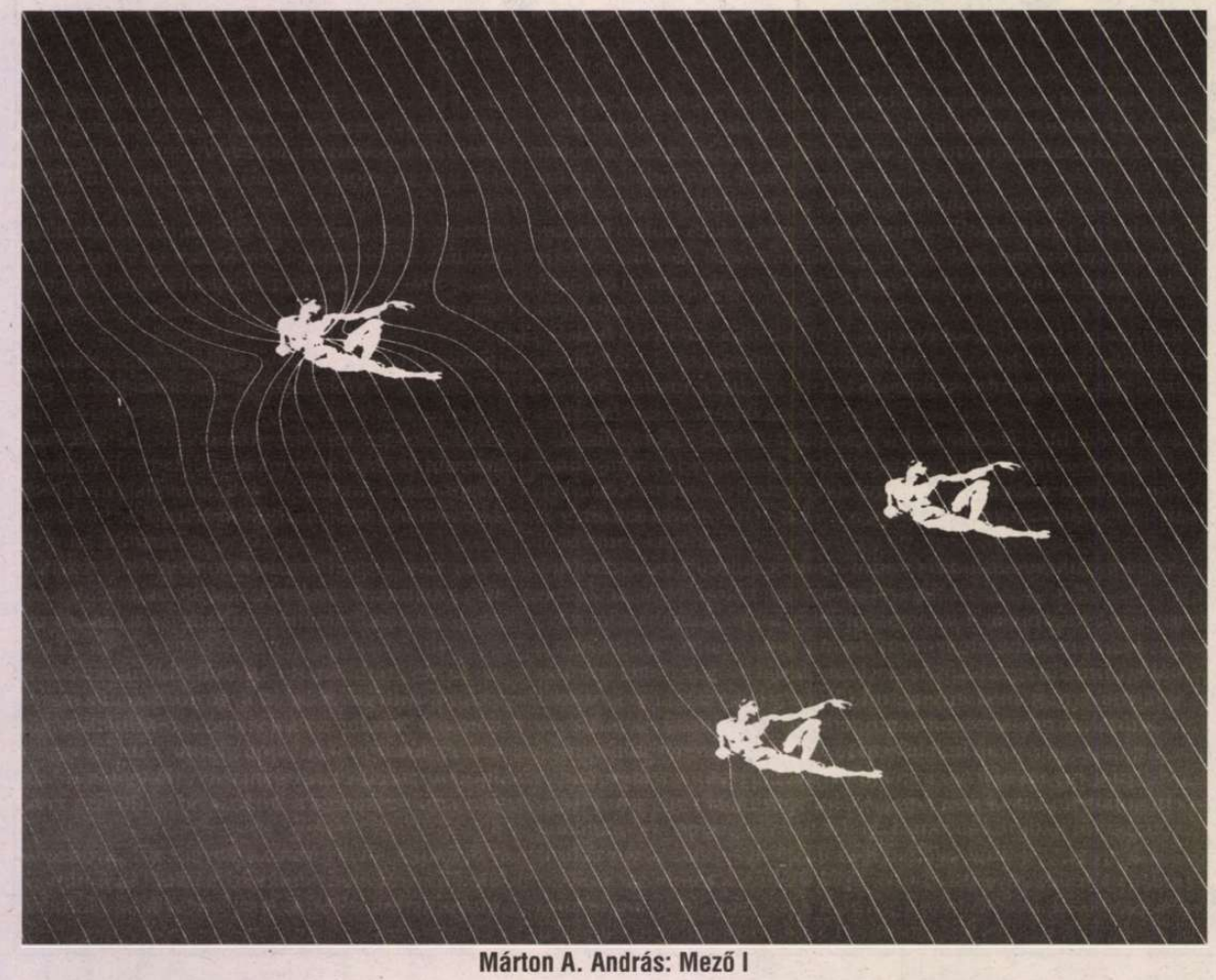

Márton A. András: Mező I